

Publicēts: iTiesības, 2024. gada 22. maijs, «Kā vērtēt darba aizsardzības noteikumu pārkāpumus?»
[pirmpublicācija pieejama: <https://itiesibas.lv/raksti/tiesvedibas/tiesvedibas/bizness-ka-vertet-darba-aizsardzibas-noteikumu-parkapumus/28615>]

Mg. iur. Linda Lielbriede

ZAB «Rusanovs & Partneri» advokāta Egona Rusanova palīdzē

Kā vērtēt darba aizsardzības noteikumu pārkāpumus?

Jautājums par drošu darba vidi ir vienlīdz svarīgs kā darbiniekiem, tā darba devējiem. Tomēr nozīmīgs ir jautājums – kādas sekas draud darba devējam gadījumos, kad tiek konstatēts darba drošības prasību pārkāpums? 2024.gada februārī Senāta Krimināllietu departaments anonimizēto nolēmumu klasifikatoram pievienoja slēgtā tiesas sēdē izskatītu spriedumu lietā SKK-[N]/2023, kurā cita starpā izklāstīja būtiskas tēzes, kas attiecināmas uz kriminālatbildības iestāšanās vērtēšanu darba aizsardzības noteikumu pārkāpuma gadījumā.

Krimināllikuma (KL) 146.panta 1.daļā noteikta kriminālatbildība par darba aizsardzību vai tehnisko drošību reglamentējošo normatīvo aktu prasību pārkāpšanu, ja to izdarījis uzņēmuma, iestādes vai organizācijas vadītājs vai cita persona, kas atbildīga par šo noteikumu ievērošanu, tad, ja šis nodarījums izraisījis miesas bojājumus ar veselības traucējumu vai paliekošu darbspēju zaudējumu. Savukārt minētā panta 2.daļā paredzēta kriminālatbildība par šo pašu nodarījumu, ja tā rezultātā iestājusies cilvēka nāve vai smagi miesas bojājumi vairākām personām. Šis noziedzīgais nodarījums, kā to savulaik atzina Senāts spriedumā lietā SKK-3/2019, apdraud personas tiesības uz tādiem darba apstākļiem, kuri nodrošina darba aizsardzību un tehnisko drošību, tādējādi nodarot kaitējumu cilvēka veselībai un dzīvībai.

Lietas apstākļi

Atbilstoši spriedumā lietā SKK-[N]/2023 izklāstītajiem faktiem uzņēmuma vadītāji – persona A un persona B – ar pirmās instances tiesas spriedumu tika attaisnoti viņiem izvirzītajās apsūdzībās pēc KL 146.panta 1. un 2.daļas.

Izskatot lietu apelācijas instances tiesā, persona A tika atzīta par vainīgu un sodīta ar naudas sodu 40 000 eiro apmērā par to, ka, būdama uzņēmuma vadītāja, kas atbildīga par darba aizsardzību reglamentējošo normatīvo aktu ievērošanu, pārkāpa šo normatīvo aktu prasības, un tas izraisīja cilvēka nāvi. Savukārt persona B ar apgabaltiesas spriedumu tika atzīta par vainīgu un sodīta ar naudas sodu 20 000 eiro apmērā par to, ka, būdams uzņēmuma vadītājs, kas atbildīgs par darba aizsardzību reglamentējošo normatīvo aktu ievērošanu, pārkāpa šo normatīvo aktu prasības, un tas izraisīja miesas bojājumus ar veselības traucējumu.

Kā konstatējams no kasācijas instances tiesas nolēmuma, konkrētajā tiesiskajā situācijā nelaiemes gadījumā darba vietā bojā gāja nepilngadīgs strādnieks, savukārt otrs strādnieks, kurš nepilngadīgo kolēģi bija iesaistījis konkrētā uzdevuma veikšanā, guva vidēja smaguma miesas bojājumus.

Senāta secinājumi

Senāts, izvērtējot abu līdzapsūdzēto kasācijas sūdzības, nolēma atcelt apelācijas instances tiesas spriedumu pilnībā, vienlaikus akcentējot vairākus būtiskus jautājumus, kas saistīti ar KL 146.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma juridiskās kvalifikācijas aspektiem.

Šajā aspektā būtiski uzsvērt Senāta norādījumu, ka KL 146.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma dispozīcija ir blanketa, proti, tajā paredzēta atbildība par darba aizsardzību vai tehnisko drošību reglamentējošo normatīvo aktu prasību pārkāpšanu. Tādējādi, lai personai inkriminētu minētā nodarījuma izdarīšanu, nepieciešams konstatēt to, kādu tieši normatīvo aktu prasības ir pārkāptas konkrētajā gadījumā. Tāpat Senāts atzīmēja, ka nepieciešams konstatēt cēloņsakarību starp vainīgā rīcību konkrētu darba aizsardzību reglamentējošo normatīvo aktu prasību pārkāpšanā un kaitējuma nodarīšanu cietušajam.

Lai arī darba devējs ir izpildījis darba drošības noteikumos paredzētās prasības, tomēr patvaļīgas darbinieka rīcības rezultātā var iestāties notikums, kas ir ārpus darba devēja saprātīgas kontroles robežām

Izskatāmajā lietā normas blanketumu ar konkrētu saturu bija jāpiepilda, aplūkojot Ministru kabineta (MK) noteikumu Nr.325 "Darba aizsardzības prasības saskarē ar ķīmiskajām vielām darba vietās". Apelācijas instances tiesas nolēmumā attiecībā uz abiem līdzapsūdzētajiem tika izteiktas norādes uz minēto noteikumu un konkrētu tā punktu pārkāpumu, tomēr Senāts konstatēja, ka šīs tiesību normas apelācijas instances tiesa nav analizējusi, lai pamatotu, ka to neievērošanā abas personas atzīstamas par vainīgām. Tādējādi Senāts uzsvēra, ka šādas kategorijas lietās ir nepieciešams izvērtēt konkrēto noteikumu prasības, tostarp – izanalizēt šo prasību attiecināmību uz izvirzīto apsūdzību. Tāpat nolēmumā uzsvērts, ka tiesai notiesājoša sprieduma gadījumā ir jāsniedz argumentēts atzinums par to, vai starp apsūdzībā norādīto normatīvo aktu normu neievērošanu un kaitīgajām sekām, piemēram, miesas bojājumiem vai pat nāvi, pastāv cēloniskā sakarība.

Tāpat šajā lietā tika vērtēts MK noteikumu Nr.749 "Apmācības kārtība darba aizsardzības jautājumos" pārkāpums. Pirmās instances tiesa bija konstatējusi, ka iegādātās ķīmiskās vielas (kaustiskās sodas) drošības lapā detalizēti bija aprakstīts tās pagatavošanas veids un aizsardzības pasākumi tās lietošanai, kā arī norādīti konkrēti lietojamie individuālās aizsardzības līdzekļi. Būtiski, ka individuālās aizsardzības līdzekļi minētā nelaimes gadījuma brīdī bija pieejami ķīmisko vielu noliktavā. Tāpat pirmās instances tiesa bija secinājusi, ka nelaimes gadījuma iemesls bija viena no cietušajiem rīcība, nesaņemot atbildīgās personas uzdevumu sagatavot kaustiskās sodas šķīdumu grīdu dezinfekcijai un instruktāžu atbilstoši drošības datu lapai, vienpersoniski pieņemot lēmumu veikt šo darbu. Turpretim apelācijas instances tiesa konstatēja, ka "[..] darba aizsardzības instrukcijā nebija iekļautas prasības, strādājot ar izejvielām un palīgmateriāliem, un nebija norādītas darbības, kuras aizliegts veikt", tādējādi konstatējot līdzapsūdzēto atbildību par konkrēto nelaimes gadījumu.

Senāts šajā kontekstā vērsa uzmanību uz to, ka vērtējumam par konkrētu drošības prasību pieejamību darba veicējiem, kā arī apstākļu analīzei par to, kāpēc nelaimes gadījums notika, piemīt būtiska nozīme taisnīgā konkrētās lietas izspriešanā.

Visbeidzot Senāts pievērsās apelācijas instances tiesas secinājumu vērtējumam par cēloniskās sakarības pierādāmību. Jānorāda, ka apelācijas instances tiesa pēc būtības bija pievienojusies Valsts darba inspekcijas (VDI) atzinumam, ka darba vides faktoru, kuri var radīt risku nodarbinātā drošībai un veselībai, nenovērtēšana, neinformēšana par darba vides riska novērtējumu darba vietā un trūkumi uzņēmuma kopējā darba organizācijā esot cēloniskā sakarībā ar notikušo nelaimes gadījumu. Senāts, vērtējot šo secinājumu, uzsvēra, ka, lai tiesa varētu pievienoties VDI konstatējumiem, šie fakti ir jāvērtē un viedoklis par pievienošanu tiem – jāargumentē.

Praktiska nozīme nākotnei

Senāta spriedumam lietā SKK-[N]/2023 piemīt praktiska nozīme, jo darba vietā notikuša nelaimes gadījuma apstākļos nepieciešams rūpīgi izvērtēt gan konkrēto situāciju, gan analizēt attiecīgajās MK noteikumu prasībās nostiprinātos darba aizsardzības noteikumus.

Tāpat Senāta nolēmums apliecina, ka KL 146.panta pareiza kvalificēšana ir saistāma ar juridiski korektu vērtējumu par apsūdzētā rīcību un kaitīgo seku iestāšanos cietušajai personai. Tāpat bez ievēribas nevar atstāt lietā SKK-[N]/2023 cita starpā faktiski atzīmēto, ka praksē var būt situācijas, kad darba devējs, iespējams, ir izpildījis attiecīgajos noteikumos paredzētās prasības, tomēr tieši patvaļīgas darbinieka rīcības rezultātā var iestāties notikums, kas bijis ārpus darba devēja saprātīgas kontroles robežām.

Tādējādi, lai konstatētu, ka personas darbības ir saskatāmas KL 146.panta 1. vai 2.daļā paredzētās darbības, būtiska nozīme piemīt vispusīgam un objektīvam lietas faktisko apstākļu novērtējumam.